

8

De toekomst van AI maken we zelf

Hoe ziet de toekomst van AI eruit? Als ik daar het antwoord op had, wist ik van welke tech-bedrijven ik aandelen zou moeten kopen, zodat ik binnenkort met pensioen zou kunnen. Toch is het zinnig om vooruit te blikken op hoe AI zich kan ontwikkelen, welke impact dat zal hebben op de maatschappij en hoe we zelf onze toekomst met AI kunnen vormgeven.

AI verandert het internet

Het internet is de afgelopen decennia veranderd door technologische innovaties. Smartphones zorgden ervoor dat we de hele dag online (kunnen) zijn en social media maakten het makkelijker om zelf content te maken en te delen met anderen. Daardoor veranderde de rol van veel internetconsumenten in die van participant. Creatief ondernemer Ron Simpson verwacht dat het internet opnieuw zal veranderen door AI. Hij ziet een toekomst voor zich waarin AI het mogelijk maakt dat alle websites voor iedereen op maat gemaakt worden: een compleet *responsive internet*.

“Algoritmen zorgen er al voor dat jij andere video’s op YouTube ziet dan ik. Waarom zou dat principe in de toekomst niet overal op het internet kunnen fungeren? Het is toch belachelijk dat ik in een webshop kleding zie die me niet past of modellen die in de verste verte niet op me lijken? Het zou veel effectiever zijn als het model op de website op mij lijkt, zodat ik zie hoe die kleding me zou staan. Dankzij AI kunnen we synthetische modellen maken, en dat ook nog eens in real time.”

Daarnaast zou AI als ultieme gelijkmaker kunnen fungeren: “Dat AI in staat is om real time teksten, audio en video te vertalen, betekent ook dat het hele internet opeens voor iedereen toegankelijk wordt. En waarom

zou dat niet ook voor boeken, films en opleidingen kunnen gelden? Het is raar – of zelfs oneerlijk – dat je geen toegang hebt tot de beste boeken van de wereld omdat je toevallig op een bepaalde plek bent geboren. Dankzij AI kan je straks in je eigen taal communiceren met de hele wereld. Waarom zou je je boek alleen nog naar het Spaans vertalen, als dat ook in alle talen kan?”

Meer wetgeving en rechtszaken tegen AI-bedrijven

De voorspelling van Ron Simpson klinkt hoopvol. Tegelijkertijd zijn er ook zorgen over de gevolgen van AI, onder andere op het gebied van privacy en CO₂-uitstoot. Dit zou kunnen leiden tot rechtszaken tegen AI-bedrijven en het invoeren van strengere wetgeving. Klaas Kornelis de Boer, CCO van PrivacyZeker, verwacht dat overheden de regels voor AI-bedrijven zullen aanscherpen om zo persoonlijke informatie beter te beschermen: “Consumenten worden steeds mondiger en eisen meer controle en transparantie over hoe hun data worden gebruikt. Dit zorgt voor strengere regels voor dataverzameling en een verhoogde verantwoordelijkheid voor bedrijven die AI-technologieën toepassen. Privacy, gegevensbescherming en consumentenrechten gaan een grotere rol spelen in het gebruik van AI.”

Dat is niet de enige manier waarop grote tech-bedrijven te maken gaan krijgen met regelgeving, zo verwacht Casper Jaspers. Hij verwacht dat rechtszaken tegen bigtechbedrijven als Meta, Microsoft, Google en OpenAI onvermijdelijk zijn: “Shell is door milieuactivisten aangeklaagd voor de klimaatimpact van het bedrijf. Dat gaat ook gebeuren bij AI-bedrijven die voor veel uitstoot zorgen.” Klimaatactivisten hebben vaker rechtszaken aangespannen en er is steeds meer aandacht voor de CO₂-uitstoot van ons digitale leven. Het is geen rare gedachte dat Meta, OpenAI of Microsoft deze eeuw nog worden aangeklaagd om klimaat-neutraler te opereren.

De toekomst van AI is een werkwoord

Ook Remco Pijpers verwacht een actievere inmenging van de overheid op het gebied van AI. Het onderwijs zal de komende jaren met meer AI-toepassingen te maken krijgen, omdat bedrijven als Microsoft en Google deze tools aanbieden: “Scholen moeten af van het onzorgvuldig gebruik van AI en de stijgende eerbied voor de vermeende wonderen van AI. Ze zouden zich moeten afvragen of ze deze AI-tools klakkeloos moeten implementeren. Eigenlijk zouden we dezelfde route moeten volgen als met medicijnen: we testen eerst de werking en bijwerkingen en daarna keuren we het pas goed, met bijsluiting.”

Terughoudend omgaan met AI

Deze oproep sluit aan op de toekomstvisie van Rens van der Vorst, die zich kritisch uitlaat over iets wat we ‘tech-determinisme’ noemen: het idee dat een toekomst met meer technologie onvermijdelijk is. “Sommigen zeggen dat je niet tegen ChatGPT kan zijn, omdat je vooruitgang niet tegen kunt houden. Dat is een kromme redenering, omdat het veronderstelt dat vooruitgang gelijkstaat aan technologie. Je kan technologie prima tegenhouden”, vertelt de Fontys-docent. “Technologie is immers geen natuurkracht, het wordt gemaakt door mensen. Je kunt bijvoorbeeld afspreken dat je geen mobieltjes in de klas toestaat, zoals recent is gedaan. En je kunt afspreken dat zolang het auteursrecht van AI-systemen niet goed geregeld is, je het nog niet gebruikt. Gamebedrijven blijven bijvoorbeeld ver weg van AI-tools omdat ze bang zijn dat ze er later voor worden aangeklaagd.”

Wie weet inspireert de game-industrie wel andere sectoren om terughoudender om te gaan met generatieve AI-tools. Wie overigens dacht dat de gamesector een niche-industrie was, komt bedrogen uit: *gaming* is groter dan de muziek- en filmindustrie... samen. Dat maakt de sector verre van onbeduidend.

The future is a verb

Het idee van een maakbare toekomst is mooi verwoord door toekomstdenker Michiel Schwarz in zijn essay *The Future is a Verb*. Hij pleit ervoor om na te denken over welke toekomst we willen en ons daarbij minder te laten leiden door grote tech-bedrijven.

Toekomstdenkers zijn de profeten van nu, schrijven Marleen Stikker en Max Kortlande in het voorwoord van dit essay: “Niet omdat ze de toekomst kunnen voorspellen, maar omdat ze ons *hun* toekomst laten zien. Elon Musk doet dit bijvoorbeeld wanneer hij tweet dat de auto’s van de toekomst enkel in tunnels zullen rijden en Mark Zuckerberg wanneer hij de onvermijdelijkheid van de Metaverse aanprijst. Het is verleidelijk om naar deze voorbeelden te kijken en te denken: wow! Zij kunnen de toekomst voorspellen! Maar eigenlijk volgt de toekomst uit de voorspelling, en niet andersom.”

De toekomst is iets wat we samen moeten maken, aldus Schwarz: “Vaak lijkt het alsof externe krachten zoals ‘de technologie’ ervoor zorgen dat de toekomst er heel anders uitziet. We moeten onze houding veranderen van passieve waarnemers naar actieve deelnemers in het vormgeven van de toekomst.”

Hoe geven wij de toekomst met AI vorm?

Oké, we moeten onze passieve houding achter ons laten en actief deelnemen aan de toekomst. Maar waar moet ik beginnen als ik de toekomst van AI wil veranderen? Die vraag stel ik aan Rudy van Belkom. Als directeur van Stichting Toekomstbeeld der Techniek (STT) is hij de aangewezen persoon om me hierbij te helpen. Hij moedigt iedereen aan om een actieve rol in te nemen in de toekomst van AI: “De toekomst wordt nog te vaak gezien als iets wat ons overkomt. Zo wordt ons verteld dat we niet om AI heen kunnen en dat we in de toekomst aan slimme algoritmes zijn overgeleverd. Maar we bepalen vandaag hoe morgen eruit komt te zien.”

Betere toekomst met AI

Ik vertel Van Belkom dat ik me zorgen maak over de klimaatimpact, auteursrecht, arbeidsomstandigheden, vooroordelen en copyrightissues van populaire AI-tools als ChatGPT, zorgen die je terugvindt in hoofdstuk zes. Volgens hem zijn er drie zaken nodig voor een betere toekomst met AI: regulering, het ontwikkelen van alternatieven en bewustwording. “Europa loopt voorop in het reguleren van nieuwe technologie. Hiermee zorgt de EU ervoor dat we China niet achternagaan, waar het voorgenomen sociaal kredietsysteem burgers kan onderdrukken. Wetgeving als de AI Act is dus een onmisbaar onderdeel van een betere toekomst van AI.”

Daarnaast moeten er voor het grote publiek alternatieven beschikbaar worden gemaakt. Grote tech-bedrijven zijn nu nog dominant, waardoor de consument weinig keuze heeft als het met AI wil werken, maar geen tool van Google, OpenAI, Facebook of Microsoft wil gebruiken. “Het internet is in handen van bedrijven die weinig ophebben met de privacy van gebruikers. Als jij in een park een ijsje zou kopen, de ijsverkoper je een gratis koekje aanbiedt en vervolgens blijkt dat hij je overal volgt, dan zou je raar opkijken. Online is dat de normale gang van zaken. Het internet zou meer op een publieke ruimte moeten lijken, waar mensen samen kunnen komen zonder inmenging van commerciële belangen.”

Het laatste onderdeel van deze drietrapsraket voor betere AI zou volgens Van Belkom bewustwording bij de consument zijn, zodat deze weloverwogen keuzes kan maken: “Een iets meer afwachtende houding ten opzichte van nieuwe technologie zou de consument ook helpen. Het ‘probleem’ is dat Bing, Gemini, Co-Pilot en ChatGPT goed werken, gratis zijn en ook nog eens heel gebruiksvriendelijk zijn. Daarbij hebben ze een voorsprong op de concurrentie, omdat er miljarden in deze tools zijn geïnvesteerd. Je moet een vergelijkbaar bedrag investeren in alternatieve tools, als je wil dat ze even goed, gebruiksvriendelijk en populair worden als die van Big Tech.” Het valt te betwijfelen of de EU hetzelfde bedrag kan investeren als Silicon Valley, dat tot nu toe zo’n 140 miljard dollar in generatieve AI investeerde.

Betere AI begint bij een betere maatschappij

Volgens de toekomstonderzoeker is betere technologie ondenkbaar zonder maatschappelijke verandering: “Je maakt je zorgen over de vooroordelen in AI. Die vooroordelen ontstaan omdat die bestaan in de data waarmee AI getraind wordt. En die data heeft bepaalde vooroordelen, omdat die in onze maatschappij bestaan. Neem de Toeslagenaffaire, waarbij we een algoritme vroegen om fraudeurs te vinden. De Belastingdienst gaf aan dat het relevant was of iemand een tweede nationaliteit had. Dat zegt al iets over hoe een maatschappij in elkaar zit, hoe we denken over Nederlanderschap en het zegt iets over de afweging vertrouwen versus controle. Het roept nieuwe vragen op, zoals de vraag hoeveel fraudeurs we acceptabel vinden. En als een AI ook maar één iemand ten onrechte aanmerkt als fraudeur, is dat voldoende om het systeem stop te zetten? Dat zijn vragen die we als maatschappij zouden moeten beantwoorden.”

Ik vraag Rudy van Belkom hoe waarschijnlijk het is dat we de klimaatuitdagingen, erbarmelijke arbeidsomstandigheden, gebrek aan privacy en transparantie en andere problemen rondom AI gaan oplossen. Volgens Van Belkom schuilt de uitdaging in deze problemen dat ze niet geïsoleerd zijn van de rest van de wereld: “Ons maatschappelijk systeem draait om winstmaximalisatie. Zolang dat de dominante waarde is, wordt het lastig om dit soort problemen op te lossen. Wil je dat AI-modellen op een maatschappelijk verantwoorde manier worden getraind? Dat is een kostenoverweging die AI-bedrijven minder winstgevend maakt. Zolang winst en aandeelhouderswaarde de drijvende factoren zijn, is het de vraag hoe waarschijnlijk dit soort veranderingen zijn. De vraag is: hoe zorgen we ervoor dat andere waarden belangrijker worden?”

Het idee dat we de maatschappij moeten veranderen om ervoor te zorgen dat AI-technologie duurzamer, inclusiever en ethischer wordt is niet vergezocht, maar daarom niet minder ambitieus. Crises ontstaan zelden geïsoleerd, maar zijn vaker het resultaat van een samenloop van omstandigheden. In het geval van AI: technologische innovatie in een tijdperk waarin aandeelhouderswaarde belangrijker is dan het klimaat, mensen-

rechten, privacy, autonomie of intellectueel eigendom. Wie betere technologie wil, zal dus naar een betere maatschappij moeten streven. Zo is AI in feite een spiegel voor de hele samenleving.